

ohjelman 'luennan' eli *puhutun ja lausutun äänikulis-* *kulissin* soveltumaan kokonaisilmaisuujuuri määrättyllä tavalla. Pienetkin väärät painotukset olisivat vieneet kokonaisilmaisua sivuun.

Jos sinä kaiken tämän jälkeen olet valmis hyväksymään ohjelman objektiivisen joukkotiedotuskäytännön mukaiseksi, niin mikäs siinä, kaikin moin, mutta jos edellytät, että meidän täytyy hyväksyä sekä teoriasi että sen selitykset ohjeeksi journalistiselle toiminnallemme, en kaupaa aina-kaan omalta kohdaltani hyväksy. Mielestäni *objektiivinen* on niin tärkeä asia, ettei sen *tieteellistä* selitystä tule kovin hevin hyväksyä, saati sitten ottaa ohjenuoraksi. Nuorasta kun saattaa kovin helposti tulla silmukka.

Edeilleen olit kirjoituksessasi 'tutkijaa' puolustava siinä, ettei mielestäsi "varmaankaan ollut" "tutkijan vika", että ohjelmassa "liikaa" *helskyteltiin* tunteita informaation kustannuksella." Tässä on edelleen sitä jäynää, että *infor-*

maatio ja *muoto* ovat eri asioita, eri tavalla toimivia. Ja miten tuota "liikaa" sitten mitattaisiin *objektiivisesti*?

En kuitenkaan usko, että kyseisessä ohjelmassa olisi kyseenalaista *helskyttelyä* ollut haittavaassa määrin, sillä tuskin se muutoin olisi saanut valtion tiedonjulkistamispalkintoa. Vaikka saattoihan lautakunta olla epäpätevä tehtävässään. Tämä voi myös olla objektiivinen tosiasia.

Heität myös hienoksellisesti lokaa *journalistikkunnialleni* ja *todellisuudentajunnalleni* väittämällä, että elän "esteettisissä yläilmoissa". Toivoisin Sinun selvittävän, mitä tuolla ilmaisulla tarkoitat, jos nimittäin tarkoitat sillä muuta kuin sitä, että ne, jotka eivät teoriaasi objektiivisuudesta purematta niele, voivat olla vaikka höpsähtäneitä esteettejä.

Ystävyydellä, kuten aina
sama toimittaja-Ale

Kauko Pietilä

Absolutistin aatteita

Tiedotustutkimuksen numeroissa 1 ja 2/1981 Arvo Ahlroos ja Pertti Hemänuus puuttuvat objektiivisuusajattelun ja Yleisradion ohjelmatoiminnan säännösten välisiin suhteisiin. Vilkaissu mainittuihin sääntöihin osoittaa, että objektiivisuuden normi on kirjattu OTS:öön seuraavalla tavalla:

"Yleisradiotoiminnan päätavoitteena on pidettävä *oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin* perustuvan maailmankuvan tarjoamista, kuvan joka muuttuu sitä mukaa kuin maailma muuttuu ja tietomme siitä lisääntyvät, muuttuvat tai täydellistyvät. ...Asiallisuus [on OTS:n normi tasapuolisuuden ja puolueettomuuden ohella] edellyttää sitä, että esitettävät tiedot ovat perusteltuja ja nojautuvat tehtyihin tutkimuksiin tai riittävään kokemukseen. Asiallisuus merkitsee myös sitä, että pyritään *objektiivisuuteen* keskittymällä käsiteltävän aiheen *kanalta olennaisesti* tekijöihin ja näkökohtiin."¹

Nämä normit ovat lähes sanatarkasti samat kuin Hemänuksen ja Tervosen kirjassa esitetyt objektiiv-

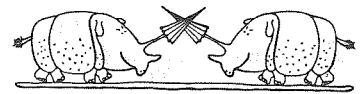
visuustulkinnan: "*Joukkotiedotuksen objektiivisuuden yleiset kriteerit...ovat (1) todenmukaisuus, (2) olennaisuus.*"² - Olisi kiintoisaa tietää, miksi Hemänuus vastustaa³ sitä, että hänen oman objektiivisuusajattelunsa perusaineokset ovat samalla OTS:n eräiden keskeisten normien perusaineoksina, varsinkin, kun hän toteaa objektiivisuuden asettamisella joukkotiedotuksen ylimmäksi normiksi voivan olla "arvaamattoman suuri vapauttava vaikutus journalistiseen työhön."⁴

Joka tapauksessa yritän tästä problematiikasta lähtemällä vastata professori Hemänuksen *Tiedotustutkimuksen* viime numeron kirjoitukseen, joka eräiltä osin koski esittämiäni ajatuksia. - On epäilemättä perustavanlaatuinen näkemys P. Hemänuksen ja K. Pietilän välillä. Edellisen peruslähtökohta on sama kuin OTS:n: "...pätavoitteena on pidettävä oikeisiin tietoihin ja tosi-

asioihin perustuvan maailmankuvan tarjoamista." Tähän peruslähtökohtaan liittyen Hemänuksen jyrättää viime keskustelupuheenvuorossaan toisen aksiomaattisen peruspaaden paikalleen: "Itse lähdessä siitä, että *noin kauan kuin journalismia maapallolla esiintyy, sen keskiössä täytyy olla tiedon ja todellisuuden välisen suhteen.*"⁴ Mutta miten on Hemänuksen itse löytänyt lähtöpaikalleen, miten hän saa perustavan lähtökohtansa, josta pitää jyrkästi ja tinkimättä kiinni? Tätä en ole huomannut Hemänuksen varsinaisesti pohtivan; lähtökohta on hänelle ehkä liiankin itsestään selvä. Koettakaamme kuitenkin rekonstruoida lyhyesti Hemänuksen probleemanmuodostus.

Arkimaailma on itsestäänselvyyksien maailma. On arkikokemuksemme mukaista ajatella, että joukkotiedotus nimenomaan tarjoaa meille kuvia todellisuudesta. *Filosofia* tarjoaa Hemänukselle sellaisen analogiamahdollisuuden, josta käsin näyttää mahdolliselta säädellä tuota arkista kuvanantoa, joka alituisen uhkaa ajautua yhteiskunnallisen taistelun piiriin. "Ylimmistä abstrakteista ideoista... johdetaan yhteiskunnallisen elämän konkreettisia sääntelytoimia. Tämä johtamisrakenne suuntautuu etuun pohjautuvaa johtamista vastaan, koska juuri etuvastakohtaisuuksia on säädeltävä ideologisesti. Ideologiset arvot suuntautuvat aina etujen antagonistista suuntautumista vastaan."⁵ Tältä kannalta "filosofinen objektiivisuus" on ideologinen arvo, joka pyrkii sovittamaan luokkayhteiskunnan ristiriitoja joukkotiedotuksen "ylväimpänä" regulatiivisena periaatteena. Turha mainitakaan, että ideologinen sääntely on hallitsevien luokkien toimintaa hallitujen hallitsemiseksi.

K. Pietilän lähtökohtana ei ole joukkotiedotuksen näkeminen kuvan välittämiseksi todellisuudesta. Lähtökohta on historiassa, historiallisessa materialismissa ja niiden pohjalta kysymyksessä "Mitä joukkotiedotus on?"⁶, mitä se on yhteiskuntaelämässä. Itsestään selvyyskykyä kyseenalaistamaan pyrkivän ns. "uuden journalismin tutkimusprojektini" lähtökohta on kirjassani "Formation of the newspaper: a theory", jonka ongelman juuri muodostaa kysymys siitä, onko sanomalehden funktio yhteiskunnassa (oikean) tiedon välittäminen todellisuudesta vastaanottajille⁷ vai

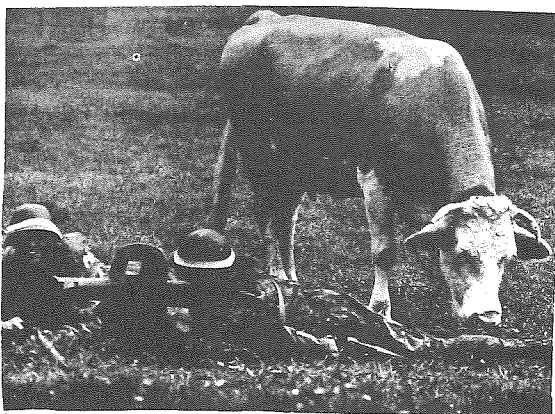

keskustelua

jotakin muuta. Hemänuksen lainaa viime *Tiedotustutkimuksen* numerossa erästä alaviitettä teoksen loppupuolelta antaakseen sen kuvan, että kallistuisin tutkimukseni tuloksena sen käsityksen kannalle, että joukkotiedotuksen funktio yhteiskunnassa on luokkaherruuden turvaaminen väärän tiedon avulla. Todellisuudessa asiat esitetään kirjassa näin: Ensin teen oikeutta teesille; kyllä, joukkotiedotusvälineet välittävät oikeaa tietoa todellisuudesta. Tämä on varsinaisessa tekstissä. Sitten teen alaviitteessä oikeutta luokateorialle; kyllä, joukkotiedotuksen sisällöissä on luokkasuhteiden mukaisia vääristymiä hallitsevien luokkien hyväksi. Kyllä ja kyllä; molemmat ovat paikkansa pitäviä näkemyksiä. Mutta miten kaksi ristiriitaista ajatusta voi pitää samanaikaisesti paikkansa? Vain jonkin kolmannen näkökannan suhteellisina puolina. Etsin tutkimuksessani tätä kolmatta mahdollisuutta. Sanomalehtihistorian teoreettisen ja empiirisen tarkastelun perusteella saatoinkin muotoilla sen suurin piirtein seuraavalla tavalla: Sanomalehden yhteiskunnalliset funktiot eivät liity välittömästi *tietoon* - sen enempää oikeaan kuin vääräänkään. Sanomalehti on olennainen osa kansalaisyhteiskunnan organisaatiota; se on se muoto, jossa ihmiset voivat olla päivästä päivään keskinäisessä yhteydessä nykyaikaisessa yhteiskunnassa, jonka muotoutumisen historiaa tarkastelen tutkimuksessani aina 1400-luvulta asti. Tämän kolmannen näkökannan suhteellisina aspekteina teesi ja antiteesi voivat olla tosia: sanomalehti antaa oikeaa tietoa, oikean kuvan todellisuudesta, joka *todellisuus itse* on siten vääristynyt, että se on luokkayhteiskunnan, herruuden ja alistuksen todellisuutta.

Nykyaikainen sanomalehti "tiedonvälityksenä" on eräs muoto ihmisten olla keskinäisessä yhteydessä. Sanomalehden sisältämien "tietojen" avulla (osittain) minä itse kytkeydyn osaksi koko yhteiskunnallista, siis ihmisten yhteistä, yhteistoiminnallista elämää - minä itse kytkeydyn tai minut kytketään.

Olemme kumpikin, P. Hemänuus ja K. Pietilä, huolissamme tästä "tiedonvälityksestä", nykyaikaisesta journalismista. Hemänuus on huolissaan nimenomaan tiedoista - että joukkotiedotusvälineet eivät välitä oikeita tietoja, eivät tarjoa ihmisten omaksuttavaksi oikeaa kuvaa, vaan tarjoavat väärän kuvan todellisuudesta. Juuri tänä kohtaa haluan vaihtaa näkökulmaa. Ongelma ei ole (historiallisen tutkimuksen perusteella) ainoastaan eikä ehkä edes ensisijaisesti siinä, tarjotaanko tämä vai tuo kuva, vaan siinä, että ylimalkaan tarjotaan kuva tai kuvia, jolloin sanomalehden lukijoilla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin ottaa tai jättää, mutta ei omaa aktiivista mahdollisuutta *tuottaa itse* kuvia.

Joukkotiedotuksen ideologinen luonne ei mielestäni ole ensisijaisesti noissa kuvissa, vaan sen kommunikaation (eli siis ihmisten välisten yhteyksien) muodossa, jossa yhtäällä ovat tiedon, analyysien, kuvien tuottajat siihen tapaan kuin esimerkiksi OTS näkee Yleisradion tehtävän yhteiskunnassa, toisaalla niiden tietojen, analyysien, kuvien vastaanottajat (tai torjujat). Siis: joukkotiedotusvälineiden "tiedonvälityksellisen" luonteen pohjalle rakentuu sellaista yhteiskunnallista organisaatiota, jossa eri ryhmillä on aivan erilaiset asemat ja mahdollisuudet osallistua toimijoina yhteiskuntaelämään juuri journalismin omassa aineksessa.

Tätä taustaa (johon siis perustekstinä kuuluu sanomalehtihistoriallinen "Formation"-tutkielmani) vasten kuulostaa vähintäänkin omituiselta Hemänuuksen väite, että "...uuden journalismin" konseptiossa...on jätetty eksplikoimatta journa-

lismien ja koko joukkotiedotuksen paikka yhteiskunnassa."⁸ Joukkotiedotuksen yhteiskunnallinen roolihan oli ja on tutkimuksen keskeinen ongelma niin "Formation"-teoksessa kuin sen pohjalta verosoneessa tutkimuspyrkimyksessä, johon olen viittannut termillä "uusi journalismi". Hemänuus kysyy, "...voiko journalismi ja joukkotiedotus yleensä koskaan ratkaista yhteiskunnallisen organisaation tuottamista? Onko se joskus tehnyt sen?"⁹ Kysymyksessä on mieltä vain sellaisen konseptio puitteissa, joka - kuten Hemänuuksen teoria - ei tarkastele joukkotiedotusta yhteiskunnallisena organisaatiomuotona, vaan tietoisuusongelmana. Joukkotiedotus näet tietysti *on jo* yhteiskunnallista organisaatiota, se ei ole jotakin, joka ulkopuolelta vaikuttaisi siihen, millainen yhteiskunnan organisaatio on (vaikuttaisi esimerkiksi tietojen jakelun kautta). Sen vuoksi ratkaisevat kysymykset koskevat sitä, missä *muodossa* ihmisten välinen yhteydenpito, kommunikaatio (tietojen "vaihdanta" ja muu sellainen) tapahtuu.

Käsitykseni mukaan journalismin ja demokratian välinen suhde ei ole, että edellinen on jälkimmäisen toteuttamisen keino. Vallitseva ajattelu ymmärtää asian juuri näin: demokraattinen yhteiskunta edellyttää tietorikkaita ihmisiä; jolloin joukkotiedotusvälineille lankeaa vastuullinen osa ihmisten tietorikkaiden eli demokratiaan osallistumisen edellytyksien kartuttajana. Itse pyrin ajattelemaan seuraavasti: Demokratia on ihmisten välisten suhteiden (jokin) sosiaalinen muoto; journalismi ja joukkotiedotus ovat ihmisten välisten suhteiden sosiaalinen muoto. Kysymys on siitä, *onko journalismi demokraattista*, ei siitä, *edistääkö journalismi itsestään erilliseksi käsitettyä demokratiaa*. Ei demokratia eikä edes journalismi ole *alue* yhteiskuntaelämän piirissä; kumpikin on yhteiskuntaelämän aspekti. Taistelukenttä on journalismissa itsessään, ei jossakin sen ulkopuolella. Taistelutavaksi on journalismi itse, sen muoto, se, minkälaisia sosiaalisia siteitä solmiutuu tai solmitaan itse journalismissa, journalistien, julkisuuden instanssien, kustantajien ja yleisön, esimerkiksi sanomalehden lukijoiden välille ja kesken. Taistelu demokratiasta, sikäli kuin se koskee tätä konstellaatiota, käydään journalismin

sisällä.

Tähän sisältyy sellaista aivan alkeellistakin problematiikkaa, jonka käsitteelliseen, saati käytännölliseen hallintaan emme pysty. Tekemäni miniatyyritutkimus osoitti, että tavallinen Helsingin Sanomien numero sisälsi toimituksellisesti osassaan noin 2200 kommunikaation lähettäjä-osapuolta. Vastaanottajia tällä numerolla oli ilmeisesti ainakin 1 100 000.¹⁰ Yhtä lähettäjää kohti oli 500 vastaanottajaa. Noista 2200 lähettäjistä vain osa toimii pysyvästi kommunikaation lähettäjinä, mutta 1 100 000 vastaanottajasta ylivõimaisesti enin osa on aina ja pysyvästi vain vastaanottajia. Tämän ottaminen huomioon tietysti huonontaisi suhdetta 1:500. Tällainen yksisuuntaisuus ja epätasaisuus kuuluu epäilemättä "luonnostaan" joukkotiedotukseen. Mutta mitkä olisivat ne menetelmät, joilla tuon epätasaisuuden sisältämää perustavanlaatuaista epädemokratisuutta hajotettaisiin yhteiskunnallisen kommunikaation piirissä? En näe objektiivisen joukkotiedotuksen idean piirissä mitään vastausta edes tuohon kaikkein alkeellisimpaan joukkotiedotuksen problematiikkaan. Itselläni voi olla joitakin ideoita, jotka tuo "uuden journalismin tutkimusprojekti" on jo synnyttänyt...

VIITTEET

¹ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö. Helsinki, 1972, s. 2-3. Kursivoinnit minun - KP.

² HEMÁNUS, P. & TERVONEN, I. *Objektiivinen joukkotiedotus*. Helsinki, Otava, 1980, s. 110.

³ Ks. HEMÁNUS, Pertti. Triviaaleista väärinkäsityksistä journalismin absolutisoimiseen. *Tiedotustutkimus*, 4 (2), 1981, s. 54.

⁴ *Ema.*, s. 56.

⁵ PROJEKT IDEOLOGIE-THEORIE. Theorien über Ideologie. *Argument-Sonderband AS 40*. Berlin, Argument-Verlag, 1979, s. 186.

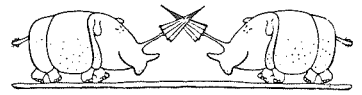
⁶ Ks. PIETILÄ, Kauko. Formation of the newspaper: a theory. *Acta Universitatis Tamperensis*, ser. A, vol. 119, 1980, s. 164-166.

⁷ Ks. em. teoksen 1. luku "The problem", s. 1-3; tai tämän teesin antiteesinä, onko sanomalehden funktio yhteiskunnassa luokkaherruuden ylläpito väärän tiedon avulla, emt., s. 18-23.

⁸ HEMÁNUS, P., *ema.*, s. 58.

⁹ *Ema.*, s. 58.

¹⁰ Ks. PIETILÄ, K., emt., s. 347-353.

keskustelua

Lopetetaanko bibliografia?

Suomalaisen tiedotustutkimuksen bibliografian VI osa on ilmestynyt. Jääkö se viimeiseksi?

Suomalaista bibliografiaa toimitetaan rinnan pohjoismaisen bibliografian (Bibliography of Nordic Mass Communication Literature) kanssa. Aineisto on lähes sama; pohjoismaiseen bibliografiaan otetaan julkaisuja jossain määrin tiukemmin kriteerein - mm. toimittajatutkimuksen tutkielmat jäävät pois, samoin sanomalehtiartikkeleita ja suppeaa mielipidekirjoittelua pohjoismaiseen bibliografiaan ei sisälly.

Mitä hyödyttää pitää yllä päällekkäisiä julkaisuja? Olen perustellut itselleni suomalaisen bibliografian olemassaoloa sillä, että Suomessa suomenkielisillä on oikeus saada omasta tutkimuksestaan tietoa omalla kielellään - pohjoismaisessa bibliografiassahan tiivistelmät ovat nykyään ruotsiksi.

Nyttemmin tämä perustelu on alkanut tuntua ontolta. Mitä hyödyttää tuottaa kahta rinnakaista bibliografiaa, kun seurauksena on, että molemmat bibliografiat jäävät jatkuvasti jälkeen ilmestyvästä kirjallisuudesta. Nyt esimerkiksi osa vuoden 1979 aineistosta puuttuu vielä bibliografioista.

Mitä hyödyttää luetteloida suurin piirtein sama aineisto kahdesti, indeksoida se eri järjestelmillä (pohjoismaiseen Unescon kansainvälisen tesauksen avulla ja suomalaiseen oma-tekoisen asiasanaston ja luokitusjärjestelmän avulla) ja laatia kahdenkieliset tiivistelmät joka julkaisusta?